

Інститут обдарованої
дитини
НАПН України

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«ПЕДАГОГІКА ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ»

Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)
Спеціальність	011 «Освітні, педагогічні науки»
Спеціалізація / освітньо-наукова програма	«Освіта та розвиток обдарованої особистості»
Компонент освітньо-наукової програми	Нормативна навчальна дисципліна
Курс/Семестр	1 курс, 2 семестр
Обсяг дисципліни, кредити ЄКТС/загальна кількість годин	3 ЄКТС /90 год.
Вид занять	Лекційні, семінарські
Мова викладання	Українська
Форми поточного та підсумкового контролю	Тематичне тестування, оформлення презентації, написання реферату, підготовка есе, розробка проєкту, іспит
Викладач	Ковальова Оксана Анатоліївна, кандидат психологічних наук, завідувач відділу проєктування розвитку обдарованості. E-mail: koksana400@gmail.com
Консультації	Здійснюються за запитом здобувачів
Анотація дисципліни	Дисципліна «Педагогіка обдарованої особистості» є нормативною навчальною дисципліною в структурі повної вищої педагогічної освіти і поряд з іншими курсами закладає основи професійної підготовки здобувачів освіти ОНП «Освіта та розвиток обдарованої особистості». Робочою програмою дисципліни «Педагогіка обдарованої особистості» передбачається ознайомлення аспірантів з основними концепціями обдарованості у педагогічному контексті та підходами до освіти обдарованих дітей та молоді, з професійними вимогами до педагога, який працює з обдарованими учнями, та способами вирішення проблеми різноманітності в освітніх та соціальних організаціях. У результаті проходження курсу у аспірантів будуть сформовані системні знання і навички з вирішення проблем у навчанні, вихованні та розвитку учнів з особливими освітніми потребами; з основ ідентифікації обдарованих учнів; з педагогічного супроводу обдарованих дітей в залежності від виду їх обдарованості; з організації освітнього процесу у напрямі розвитку обдарованості учнів; з проєктування та експертизи навчальних середовищ для обдарованих дітей та молоді; з наукової освіти.
Мета викладання дисципліни	Метою курсу «Педагогіка обдарованої особистості» є вивчення педагогічних засад освіти обдарованої особистості та формування у аспірантів компетентностей з організації освітнього процесу, які забезпечують ефективний психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованості учнів.

**Програмні
компетентності**

Інтернальна компетентність (ІК):

ІК-1. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у галузі освітніх, педагогічних наук та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні (ЗК):

ЗК-1. Здатність до оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, загального культурного кругозору, дотримання у фаховій діяльності норм професійної етики, міжкультурної толерантності, керування загальнолюдськими цінностями, та академічної доброчесності в наукових дослідженнях.

ЗК-2. Здатність презентувати результати досліджень та професійно спілкуватися українською й іноземною мовами з колегами, широким академічним співтовариством і суспільством у цілому в межах свого педагогічного і лінгвістичного досвіду.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми науково-педагогічного характеру.

ЗК-6. Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології в науково-педагогічній діяльності.

Спеціальні (СК):

СК-1. Здатність здобувати глибинні знання у галузі обдарованості / обдарованості особистості.

СК-2. Здатність дотримуватись етики досліджень / принципів, вимог щодо академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

СК-3. Здатність розробляти і застосовувати методологію, визначати стратегію і план дій дослідження та моделювати, реалізовувати і розвивати процес вирішення нових наукових педагогічних проблем і задач в області обдарованості.

СК-4. Здатність створювати та управляти освітніми і професійно-педагогічними / творчими проектами у галузі обдарованості / обдарованості особистості.

СК-5. Здатність застосовувати якісні та кількісні методи при проведенні наукових педагогічних досліджень в галузі обдарованості / обдарованості особистості.

СК-6. Здатність до професійно-педагогічного зростання, самоосвіти, саморозвитку, самореалізації і самоздійснення.

СК-8. Здатність здійснювати освітньо-наукову діяльність у сфері педагогіки та психології обдарованості на всіх освітніх рівнях.

СК-9. Здатність адаптуватися до швидкоплинних змін у педагогічній сфері та здійснювати професійну мобільність.

СК-10. Здатність оволодівати професійними вміннями в роботі з обдарованими дітьми різних вікових категорій, надавати ефективні психолого-педагогічні послуги і толерантно ставитися до колег та обдарованих учасників освітнього процесу.

СК 11. Здатність до продукування нових ідей та розв'язання комплексних програм в галузі дослідницько-інноваційної діяльності, апробації результатів наукового дослідження, їх поширення та впровадження у педагогічну практику на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

**Програмні
результати
навчання**

ПРН 1. Вміти демонструвати системний науковий світогляд; володіти сучасними теоріями і концепціями в області педагогіки обдарованості та психології обдарованої особистості, професійною етикою; демонструвати загальний культурний кругозір; нести відповідальність за особистий професійний розвиток.

ПРН-2. Вміти застосовувати на практиці навички спілкування в діалогічному і монологічному режимах з широкою науковою спільнотою та громадськістю в педагогічній галузі; ефективно комунікувати, продукувати професійні дискурси з урахуванням особливостей адресатів різних соціальних груп; усно та письмово презентувати складну комплексну інформацію в зрозумілій комунікантам формі; послідовно і грамотно експлікувати власні думки, володіти науковою мовою (українською чи іноземною); навички усного і письмового мовлення; виступати публічно, дискутувати, обґрунтовувати, доводити тощо.

ПРН-3. Вміти застосовувати знання щодо інформаційних технологій, використовувати ці технології в науковій, освітній і професійній діяльності; розумітись в базах даних та інших електронних ресурсах, спеціалізованому програмному забезпеченні у науковій та навчальній діяльності, критично ставитись до отриманої інформації.

ПРН-4. Вміти здійснювати систематичний огляд, системний аналіз, креативний дослідницький синтез нових знань та складних ідей, їх критичне осмислення й усвідомлення для проведення педагогічних досліджень; вміти розробляти та реалізовувати проєкти, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання і професійну практику та розв'язати значущі педагогічні проблеми; вміти приймати стратегічні рішення; оцінювати ризики; виявляти лідерство та повну автономність і відповідальність під час їх реалізації.

ПРН-5. Вміти генерувати нові ідеї, створювати теоретичні моделі та креативні підходи до здійснення педагогічного дослідження; створювати нові методи в практично-педагогічній діяльності та новітні педагогічні методики з використанням сучасних інноваційних технологій.

ПРН-6. Вміти ставити науково-педагогічні проблеми, обґрунтувати їх новизну, розробляти й удосконалювати категоріальний апарат педагогічних досліджень формулювати мету, завдання і гіпотезу дослідження, створювати програму (теоретичного, експериментального) педагогічного дослідження та реалізовувати її; системно оцінювати результати науково-дослідної роботи; формулювати висновки і складати рекомендації для практичного впровадження її результатів у дослідницько-педагогічну практику та систему вищої освіти; визначати перспективи подальших досліджень.

ПРН-7. Вміти виявляти гнучкість у пристосуванні до трансформаційних процесів у професійно-педагогічній сфері, проявляючи адаптивні стратегії і тактики професійної поведінки, переосмислюючи традиційні та застосовуючи в оптимальному поєднанні усталені інноваційні підходи; виявляти готовність і спроможність викладати, стажуватися в іншому закладі вищої освіти на території України чи поза її межами, без відрахування чи звільнення з основного місця навчання.

ПРН-8. Вміти застосовувати глибинні знання у галузі обдарованості / обдарованості особистості, за якою здобувач вищої освіти проводить дослідження; засвоювати основні концепції в практичній педагогічній діяльності, вирішувати теоретичні і практичні проблеми; оволодіти термінологією з досліджуваного наукового напрямку.

ПРН-9. Знати принципи планування наукових досліджень та вимоги академічної доброчесності в освітній галузі; дотримуватися етичних норм, доброчесності та авторського права в проведенні наукових досліджень щодо обдарованості, презентації їх результатів в організації освітньої і

професійно-педагогічної діяльності.

ПРН-10. Знати яким чином розробляти і застосовувати методологію дослідження з урахуванням різних педагогічних концепцій, теорій, підходів, парадигм, шкіл, незалежно від їх методологічної спрямованості; визначати стратегічний план дослідження в області обдарованості; володіти навичками моделювання; усвідомлювати способи створення нового педагогічного знання; розвивати шляхи вирішення нових педагогічних проблем і реалізовувати нові ідеї в області обдарованості.

ПРН-11. Вміти розробляти і управляти освітніми і творчими професійно-педагогічними проєктами у галузі обдарованості / обдарованості особистості.

ПРН-12. Вміти вибирати і доречно використовувати теоретичні (якісні) і релевантні критеріям і показникам емпіричні методи та технології педагогічного дослідження; застосовувати методи діагностики обдарованості, технології та методи статистичної обробки емпіричних даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи; вибирати або створювати ефективні методики емпіричного педагогічного дослідження відповідно до критеріальних показників наукової розвідки у сфері обдарованості.

ПРН-14. Вміти керуватися у викладацькій діяльності принципами взаємодії з учасниками освітнього процесу; вміти вибудовувати освітній процес та взаємодію з обдарованими здобувачами освіти з урахуванням закономірностей їхнього психічного розвитку й зони найближчого розвитку; застосовувати сучасні та нові інтерактивні методи і форми навчання; аналізувати результати процесу їх використання в академічних групах; розробляти і рецензувати методичні рекомендації та навчальні посібники; вміти формувати освітнє середовище та використовувати професійні надбання в реалізації завдань інноваційної освітньої політики в області обдарованості.

ПРН-15. Вміти застосовувати на практиці навички співпраці в міжнародному контексті; демонструвати прихильність до міжкультурної толерантності; доречно вживати фахові терміни та будувати педагогічні дискурси в педагогічному і освітньому міжнародному спілкуванні з урахуванням вербальних засобів іноземної мови (в усній та письмовій формах академічного мовлення); володіти навичками вирішення наукових і/або освітніх проблем на міжнародному рівні; брати участь та вміти ініціювати спільні освітні міжнародні проєкти/стажування Європейської грантової системи підтримки та академічних обмінів.

**Структура
навчальної
дисципліни**

Назви модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
		Л	Пр. (сем)	Інд	Срс
1	2	3	4	5	6
Модуль 1. Особливості освіти обдарованої особистості					
Тема 1. Вступ до дисципліни. Педагогіка обдарованої особистості як наука та як практична діяльність.	8	2	0		6
Тема 2. Проблемні аспекти в освіті обдарованої особистості.	12	2	2		8
Тема 3. Педагогічна діагностика обдарованості.	12	2	2		8
Тема 4. Педагогічний супровід розвитку різних видів обдарованості.	12	2	2		8
Разом за модулем 1	44	8	6		30

Модуль 2. Методика освітньої діяльності з обдарованими дітьми та молоддю

Тема 5. Основні підходи до вирішення проблеми організації освітнього процесу у напрямі розвитку обдарованості.	12	2	2	8
Тема 6. Освітні програми для навчання, розвитку і виховання обдарованих дітей та молоді.	12	2	2	8
Тема 7. Наукова освіта як сучасна освітня парадигма розвитку обдарованості учнів.	12	2	2	8
Тема 8. Підготовка педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми, молоддю та їх батьками.	10	2	2	6
Разом за модулем 2	46	8	8	30
Усього годин	90	16	14	60

Контроль і оцінювання результатів навчання

Принципи, критерії, процедура та шкала оцінювання
Основними принципами оцінювання результатів опанування навчальної дисципліни є:

- об’єктивності (оцінка має відповідати істинній якості та кількості засвоєних знань, компетентностей і результатів навчання);
- прозорості (максимальній ясності та відкритості процедури, критеріїв і шкал оцінювання результатів навчання);
- систематичності (перевірка якості опанування навчальної дисципліни здійснюється систематично, за кожною темою);
- дієвості (корекція та вдосконалення, за потреби, компетентностей і результатів навчання відповідно до вимог освітньо-наукової програми);
- індивідуального підходу (об’єктивна і справедлива оцінка відповідно до зусиль, затрачених здобувачем PhD, дотриманням ним вимог академічної доброчесності та реальних результатів навчання); педагогічного оптимізму (зорієнтованість оцінювання на пошук особистісних ресурсів здобувача PhD у контексті успішного опанування навчальної дисципліни, стимулювання нових досягнень у навчальній роботі).

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача PhD при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів, є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення в практиці професійної діяльності під час розв’язання індивідуально-дослідницьких завдань, здійснювати аналіз ситуацій педагогічної взаємодії з метою її вдосконалення та корекції.

Оцінювання результатів навчання аспірантів у формі іспиту здійснюється за 100-бальною шкалою, шкалою ECTS та національною шкалою.

Розподіл балів, які отримують аспіранти

T1*	T2	T3	T4	T5	T6	ІНДЗ**	Разом
10***	10	10	10	10	10	40****	100

Примітка: * T1, T2 ... T6 – теми.

**ІНДЗ – індивідуальне навчально-дослідне завдання.

***10 – максимальна сума балів, яку можна набрати за тему.

****40 – максимальна сума балів, яку можна набрати за виконання ІНДЗ.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для іспиту
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
01-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика навчальної дисципліни

Політика щодо академічної доброчесності

Учасники освітнього процесу у своїй академічній діяльності мають дотримуватись академічної доброчесності з усіх питань цього курсу; посилаються на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримуватись загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки.

Порушення академічної доброчесності тягне за собою академічну відповідальність.

Політика щодо відвідування занять

Відвідування лекцій та семінарських занять з курсу є обов'язковим, воно забезпечує краще розуміння матеріалу, дає можливість простежити зв'язок між теоретичною інформацією та її прикладним аспектом, сформувати систему знань та ґрунтовно підготуватись до заліку та іспиту.

За об'єктивних причин (хвороба, стажування тощо) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із викладачем навчальної дисципліни).

Політика щодо термінів виконання завдань і перескладання

Відтермінування здачі завдань самостійної роботи (презентація, реферат, есе), у випадках вагомої причини, може бути дозволене за умови надання необхідної документації.

Відтермінування складання заліку та іспиту у випадку вагомих причин та їх документального підтвердження може бути дозволене за умови погодження у науково-організаційному відділі Інституту.

Проведення навчальних занять, терміни та умови виконання навчальних завдань можуть бути адаптовані до запитів здобувачів освіти із документально підтвердженими особливими потребами. Відповідальністю здобувача освіти залишається вчасне надання таких документів.

Політика щодо правил поведінки на заняттях

Аспіранти беруть активну участь у всіх видах діяльності на заняттях, виконують навчальні завдання вчасно, відповідно до робочої навчальної

програми, активно включаються і за потреби ініціюють спільну (групову роботу) під час семінарських занять. Спілкування учасників освітнього процесу відбувається на засадах партнерських стосунків, взаємодопомоги, толерантності та взаємної поваги.

**Інформаційне
забезпечення**

Рекомендована література

Основна:

1. Ambrose D. & Sternberg R.J. (Eds.) (2016). Giftedness and Talent in the 21st Century, Rotterdam, The Netherlands : Sense Publishers, 319 p. URL: <https://static1.squarespace.com/static/57309137ab48de6f423b3eec/t/5d6725532d18f00001275dd7/1567040859415/Ambrose%26Sternberg2006.pdf>
2. Callahan, Carolyn M.; Hertberg-Davis, Holly L. (eds.). (2012). Fundamentals of Gifted Education: Considering Multiple Perspectives. Routledge. p. 360. ISBN 978-1-136-94643-1
3. Coleman M.R. The Identification of Students Who Are Gifted. ERIC EC Digest. 2013. No. E644. P. 24–49.
4. Competencies Needed by Teachers of Gifted and Talented Students. Roeper Review. 2015. Vol. 1, No. 6. P. 79–90
5. Heller K.A. International Handbook of Giftedness and Talent. Pergamon, 2016. 950 p.
6. Joseph S. Renzulli & Sally M. Reis (2021). The Schoolwide Enrichment Model: A How-to Guide for Talent Development. 3rd Edition, New York, 446 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781003238904>
7. Kaufman S.B. Who is currently identified as gifted in the United States? Psychology today. 2017. 04 January. P. 56–89.
8. Key issues in gifted education. Mousa Al-Nabhan (Ed.) (2015). Dubai – United Arab Emirates. 530 p.
9. Ковальова О. А. Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з освіти обдарованих учнів // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал / В.В. Бондаренко (голов. ред.) та ін. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. – 2020. – № 1 (76). - С. 88-94, DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94)
10. Ковальова О. А. Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з вивчення проблеми обдарованості // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал / В.В. Бондаренко (голов. ред.) та ін. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. – 2019. – № 4 (75). - С. 111-116, DOI: <https://doi.org/10.32405/2309-3935-2019-4-111-116>
11. Ковальова О. Проблемні питання ідентифікації наукової освіти в українській педагогічній науці / О. Ковальова // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. - 2020. - Вип. 2. - С. 144-151, DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2\(25\)-144-151](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2(25)-144-151)
12. Larisa V. Shavinina (Ed.) (2009). International Handbook on Giftedness. Part Two, Quebec, Canada, Springer Science +Business media B.V. 1539 p., P. 1479.
13. Методичні основи діагностики інтелектуальної обдарованості : монографія / В. М. Волощук, І. С. Волощук ; Ін-т обдаров. дитини АПН України. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 165 с. – Бібліогр. : с. 151–165 (279 назв). – ISBN 978-966-660-496-8
14. McClain M.-C., Pfeiffer S. Identification of Gifted Students in the United States Today: A Look at State Definitions, Policies, and Practices. Journal of Applied School Psychology. 2015. Vol. 28. P. 59–88.
15. National Research Council. 2013. Next Generation Science Standards: For States, By States. Washington, DC: The National Academies Press.

532 p. <https://doi.org/10.17226/18290>.

16. Robert J. Sternberg, Janet E. Davidson (2005) Conceptions of Giftedness/ Cambridge University Press, 467 p. URL: <http://altascapacidadesrioja.com/wp-content/uploads/2016/11/The-Munich-Model-of-Giftedness-Designed-to-Identify-and-Promote-Gifted-1.pdf>
17. School for all. Experiences of municipal public schools with inclusion of students with disabilities, ASD, GDD and high ability/giftedness. (2017). Paris: UNESCO. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002513/251304E.pdf>
18. Steven I. Pfeiffer (Ed.) (2018). Handbook of Giftedness in Children, Springer International Publishing AG, part of Springer Nature, 374 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77004-8>
19. Tomlinson, C.A., Kaplan, S.N., Renzulli, J.S., Purcell, J., Leppien, J., Burns, D.E., Strickland, C.A., & Imbeau, M.B. (2008). The parallel curriculum: A design to develop high potential and challenge high-ability learners (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Corwin Press, Inc., 336 p.
20. Tomlinson, Carol A. (2017). How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. 3rd Edition. Alexandria, Virginia: ASCD, 184 p.
21. VanTassel-Baska, J. (2003). Content-based curriculum for high-ability learners: An introduction. In J. VanTassel-Baska & C. A. Little (Eds.), Content-based curriculum for high-ability learners (pp. 1-23). Waco, TX: Prufrock Press.
22. VanTassel-Baska, J., & Brown, E. (2004). Research on curriculum models. In F. A. Karnes & S. M. Bean (Eds.), Methods and materials for teaching the gifted (2nd ed., pp. 75–106). Waco, TX: Prufrock Press.
23. Winebrenner, Susan, Teaching Gifted Kids in the Regular Classroom (Free Spirit Publishing, Inc, Minneapolis, MN, 2001), p. 177
24. World Council for Gifted and Talented Children. (2021). Global principles for professional learning in gifted education. URL: <https://world-gifted.org/professional-learning-global-principles.pdf>
25. Wynne Harlen (Ed.) (2010). Principles and big ideas of science education. Ashford Colour Press Ltd., Gosport, Hants, p. 60

Додаткова:

1. American Association for the Advancement of Science. Benchmarks for Science Literacy. Washington, D.C., American Association for the Advancement of Science. 1993. <http://www.project2061.org/publications/rsl/online/GUIDE/CH2/HBEN-CH0.PDF>
2. Антонова О. Є. Обдарованість: сутність, структура, перспективи розвитку / О. Є. Антонова; За ред. С. Д. Максименко та Р. О. Семенової// Актуальні проблеми психології: Проблеми психології обдарованості: Зб. наук.пр.– Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 6. – Вип.3. – С. 48.
3. Brandwein, P. The gifted student as future scientist. New York: Harcourt Brace, 1955. URL: https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=813_FZknfFcC&oi=fnd&pg=PA135&ots=e0zCzHGV-O&sig=gSSLJjogoPET6qEABC_TLvU2aJs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: колективна моногр. / Державний фонд фундаментальних досліджень Міністерства освіти і науки України / В. О. Моляко (ред.), О. Л. Музика (ред.). – Житомир: Рута, 2006. – 320с.

5. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность школьников : учеб. пособие для вузов / Н. С. Лейтес. – М. : Издат. центр «Академия», 2001. – 320 с.
6. Roberts, D. A., & Bybee, R. W. (2014). Scientific literacy, science literacy, and science education. In N. G. Lederman & S. K. Abell (Eds.), Handbook of research on science education (2nd ed., pp. 545–558). New York: Routledge.
7. Sjöström J., Eilks I. (2018) Reconsidering Different Visions of Scientific Literacy and Science Education Based on the Concept of Bildung. In: Dori Y., Mevarech Z., Baker D. (eds) Cognition, Metacognition, and Culture in STEM Education. Innovations in Science Education and Technology, vol 24. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66659-4_4
8. Стрижак О. STEM-освіта: основні дефініції / О. Стрижак, І. Сліпучіна, Н. Поліхун, І. Чернецький Information Technologies and Learning Tools [Електронний ресурс]. – К.:ІТЗН НАПН України, 2017. – Т. 62. – № 6. – С. 16-33. – Режим доступу: URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1753/1276>
9. Художественная одаренность детей, ее выявление и развитие: метод. пособие / А. А. Мелик-Пашаев, З. Н. Новлянская, А. А. Адаскина, Н. Ф. М : Феникс, 2006. – 112 с.
10. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. СПб.: Питер, 2002.

14. Інформаційні ресурси:

1. Всесвітня рада у справах обдарованих і талановитих дітей (WCGTC) URL: <https://world-gifted.org/>
2. Національний центр досліджень освіти для обдарованих (NCRGE) при Університеті Коннектикуту (США) URL: <https://ncrge.uconn.edu/>
3. Національна асоціація для обдарованих дітей США (NAGC) URL: <https://www.nagc.org/about-nagc>
4. Центр освіти обдарованих при William & Mary School of Education URL: <https://education.wm.edu/centers/cfge/curriculum/index.php>
5. Ресурси для практичних і переконливих освітніх змін Ріка Вормелі URL: <https://www.rickwormeli.com/projects>
6. Center for Gifted Education Policy (CGEP) URL: <https://www.apa.org/ed/schools/gifted/index>
7. Consortium for Appropriate Dispute Resolution in Special Education (CADRE) URL: www.directionservice.org/cadre
8. Genius Denied URL: www.geniusdenied.com/StatePolicy.aspx
9. Provides information about respective state policies in gifted education. National Association of State Directors of Special Education URL: www.nasdse.org/index.cfm
10. U.S. Department of Education’s Office for Civil Rights URL: www.ed.gov/ocr
11. Освітня платформа для розвитку талантів Renzulli Learning. URL: <https://renzullilearning.com/>